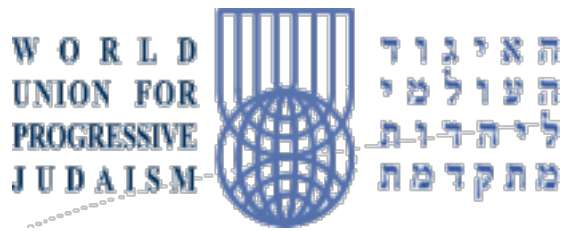

5778

Torah from Around the World

Rabbi Joshoe'a ben Levi zegt:

Iedere dag klinkt er een echo van een Stem vanaf de Kale Berg en verkondigt:

Wee de mensen die de Wijsheid beschaamd maken!

Want eenieder die de kans heeft om zich met Wijsheid bezig te houden,

maar dit niet doet, mist zijn bestemming.

(Eerste zinnen van Pirke Awot 6:2)

Uit: Spreuken over de Fundamenten. Joodse wijsheid voor de mensheid.

Vertaald en ingeleid door Leo Mock & Marcel Poorthuis.

Sjabbat 30 juni 2018 / 17 Tammoez 5778, Balak, Bemidbar/Numeri 22:2 - 25:9

Tanach blz. 314 - 321

Haftara: Nechemja 12:27-30, 13:1 - 22

Tanach blz. 1693, 1695 - 1697

Commentaar: rabbijn Joel Alter is directeur van de afdeling Toelatingen van de Rabbijnenopleiding van het Jewish Theological Seminar en van de H.L. Miller Opleiding voor Voorzangers

vertaler: Tamarah Benima

[Het Engelse origineel](#)

Angst, waarheid en een ezelin

Bil'am, de goedbetaalde maar visioenloze profeet, zit stevig in het zadel op de rug van zijn ezelin, wanneer zij plotseling van het pad afwijkt. Ze is de weg kwijt, lijkt het, zonder enige reden. Een engel met getrokken zwaard wordt vooralsnog niet door hem opgemerkt. Hij slaat de ezelin om haar weer op het pad terug te krijgen. Het volgende moment waarop zij stilhoudt, drukt ze - daardoor - het been van haar berijder tegen een stenen muur aan. Hij krimpt van de pijn. Ik stel me voor dat hij met zijn ene hand naar zijn been grijpt en met zijn andere hand misschien zijn hoofdtooi, die nu wegglijdt, probeert vast te pakken. Woest slaat hij zijn ezelin nog eens, maar het lukt hem niet de controle terug te krijgen. Bil'am valt door de mand: een profeet die door een ezel als dwaas te kijk wordt gezet. (Bemidbar/Numeri 22:22-25)

Met een geschonden ego en diep gefrustreerd verliest hij zijn kalmte wanneer de ezelin in een nauwe doorgang gaat zitten, met hem bovenop zich. Van hem blijft niet veel meer over dan een belachelijke hoop zijden lappen en zadeltassen, als een krijsend kind dat schrijlings op een gebroken driewieler zit, op weg van niks naar nergens. Hij slaat het beest met zijn staf. Terwijl Mosjé tegen de rots sloeg in plaats van er tegen te spreken, is het hier onze ezelin die met een kalm, uiterst redelijk antwoord reageert op Bil'ams mishandeling: „Wat heb ik u gedaan dat u mij daar drie maal hebt geslagen?” (Bemidbar 22:27-28). Bil'am, een magiër die internationaal om advies wordt gevraagd, wordt door de Tora met een paar snelle streken afgeschilderd als lachwekkend absurd. Wat doet deze slapstick figuur hier in de Tora?

Het verhaal wordt voortgedreven door twee bekommernissen, die allebei actueel zijn en te allen tijde betekenisvol. De eerste is angst. De tweede is een diepgaande bekommernis om de waarheid.

De sidra begint met te vermelden dat het koninkrijk Moav doodsbang is voor de Jisraëlieten, want de Moavieten hebben gezien wat zij met koning Sichon en de Amorieten hebben gedaan. Met een opzettelijk bedoelde en van verre klinkende echo van de Farao en de angst van de Egyptenaren voor de Jisraëlieten in Exodus, vertelt de passage hoe de enorme omvang van de Jisraëlietische natie (een expliciete vervulling van Gods zegen aan hen) koning Balak en zijn volk op de zenuwen werkt (Bemidbar 22:3). De Jisraëlieten worden niet als mensen gezien, maar als een beestachtige horde die een dodelijke bedreiging vormt, eenvoudigweg omdat zij bestaan. In wezen vrezen zij dat Israël Moav levend zal verslinden. Het is niet meer dan redelijk dat Moav zeer bezorgd is dat een grote, doortrekkende natie hem en Moav zal overweldigen, maar door die vrees wordt Jisraëel wel in minder dan geen tijd op een irrationele manier gedemoniseerd.

De rabbijnen onderkennen de angst van de Moavieten als haat, en beschouwen deze als besmettelijk. Bil'am, eigenlijk alleen maar iemand die is ingehuurd, gaat de Israëlieten ook haten. Hij ziet zijn betaalde missie om de Israëlieten te vervloeken als zijn eigen missie. Het valt de Talmoed op dat een man van Bil'ams statuur normaliter niet zijn eigen ezel zadelt, wat hij doet als hij aan zijn reis begint; daaraan ontleent de Talmoed de les, verwoord door rabbi Sjimon ben Elazar: „Haat stelt de normen horend bij een hoge status buiten werking. Dat wil zeggen, zelfs de hooggeplaatsten en machtigen doen werk dat laag in aanzien staat, wanneer zij door haat worden gemotiveerd” (BT Sanhedrin 105b).

Wat is de missie van Bil'am? Om met zijn onbetwifelbare vaardigheid in het uiten van dichterlijke bezweringen Gods decreet in zijn tegendeel te doen veranderen, en om geheel op eigen houtje de persoon in kwestie [hier de Bné Jisrael, red.] te zegenen of te vervloeken in zijn eigen woorden. Anders gezegd: de missie van Bil'am is om Gods wil te dwarsbomen. Maar Bil'am leert, zoals iedere willekeurige ezel je kan vertellen, dat men beter niet op weg kan gaan om een eigen plan uit te voeren als dat tegen Gods wil is.

Wanneer een jood vreselijk nieuws hoort, meestal over een sterfgeval, leert de traditie ons een zegenspreuk te zeggen waarin God de ware rechter, *dajan ha'emet*, wordt genoemd. Door het reciteren van deze woorden worden we geconfronteerd, zonder ontsnappingsmogelijkheid, met datgene waarmee we in de loop der tijd in het reine moeten komen: dat de werkelijkheid vóór ons werkelijk waar is. Ze is onomkeerbaar. Ze is afkomstig van God in de zin dat al wat werkelijk is, al wat immuun is voor uiteenvallen of verdraaiing, al wat zich onttrekt aan de vermijdingsstrategieën die het wensdenken ons biedt en wat overeind blijft vanwege zijn waarachtigheid, van God afkomstig is.

In het verhaal van Balak en Bil'am is er sprake van een tot mislukken gedoemde poging om wat waar is, en zal blijven, te veranderen. Gods eerste instructie aan Bil'am is: „(..) U zult niet met hen mee gaan; u kunt het volk niet vloeken, want gezegend is het.” (Bemidbar 22:12). Aan het eind van de episode met de ezelin, verandert God Zijn instructie: „De engel van de Eeuwge zei nu tot Bil'am: ga met de mannen mee; alhoewel – het woord dat Ik tot u spreken zal, dat zult u spreken.” (Bemidbar 22:35). Drie keer opent Bil'am zijn mond en biedt blijvende woorden van zegen, die Israëls aanzien bevestigen en versterken. Aan het eind is het de beurt aan Balak om geërgerd te zijn wanneer blijkt dat Bil'am – en, in het verlengde daarvan, ook God – net zo weinig te sturen is als onze beroemde ezelin.

Het verhaal geeft meer dan genoeg om over na te denken. Het is, bijvoorbeeld, van grote betekenis dat aan het eind van de sidra het volk Jisraëel, waarvan de zegen niet kan worden veranderd, zich schuldig maakt aan een bij uitstek verfoeilijke episode van afgoderij en geweld. Wat betekent het om gezegend te zijn, of vervloekt, als we de vrijheid houden om zowel op een verheven als op een onterende manier te handelen?

Een begin van een antwoord kan worden gevonden in het eerste deel van de leerstelling van rabbi Sjimon ben Elazar die eerder werd geciteerd. „Liefde stelt de normen horend bij een hoge status buiten werking. Dat wil zeggen, zelfs de hooggeplaatsten en machtigen doen werk dat laag in aanzien staat wanneer zij door liefde worden gemotiveerd.” Rabbi Sjimon ben Elazar geeft Awraham als voorbeeld. Uit liefde voor God en de wens om Gods opdracht uit te voeren, stond Awraham vroeg in de ochtend op om zijn ezel te zadelen en Jitschak te offeren. Voor velen van ons is de Akeda, de Binding van Jitschak, geen gedragsmodel waarmee liefde voor God wordt uitgedrukt; het is zelfs niet een uitdrukking van Gods wil die we kunnen goedkeuren. Desondanks blijft het inzicht van rabbi Sjimon ben Elazar met betrekking tot de kracht van liefde waar, of het nu gaat om de samenleving of om het uitzoeken wat de ware wil van God is en vervolgens, in liefde, een leven te leiden dat daarmee in overeenstemming is.

Wanneer angst doorettert tot zij in haat is ontaard, zijn we met stomheid geslagen; we zijn niet in staat om de confrontatie aan te gaan met de waarheden recht voor onze neus, hoewel het zwaard soms zelfs getrokken is. Om Shakespeare's Puck te citeren, wat een dwazen zijn wij stervelingen wanneer we proberen God te dwingen te handelen zoals wij willen, wanneer we proberen om de onjuistheid aan te tonen van wat waar is en proberen de waarheid als leugen te besmeuren. Deze week leren we om de waarheid vooral te onderstrepen, vanuit een positie van liefde en met bescheidenheid, want er voert geen andere weg naar Gods zegen.